

УДК 712.253:165.211(477.8)

**РЕГІОНАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАТИВНІСТЬ ШТУЧНИХ ЗАПОВІДНИХ
ОБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНСЬКИХ
КАРПАТ**

Н. В. Михайлович, кандидат біологічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: natalyam83@ukr.net

***Анотація.** Штучно створені заповідні об'єкти відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття, у тому числі раритетного. Вони є осередками росту вікових і інтродукованих дерев та зберігають традиції садово-паркового мистецтва минулих століть. Крім того, ці території мають вагомое значення у соціальній, економічній, культурній та рекреаційній сферах життя суспільства. Однак їхньому вивченню сьогодні приділяють незначну увагу, адже, порівняно з природними заповідними територіями, вони займають менше ніж 1 % заповідних площ. Тому у статті наведено аналіз регіональної репрезентативності штучно створених заповідних об'єктів на території Українських Карпат порівняно з іншими адміністративними одиницями нашої держави. Найбільша площа штучних заповідних об'єктів наявна у Черкаській області (7,1 % площі області), найменша – у Волинській (0,6 %). Серед адміністративних областей, у яких розміщені Українські Карпати, найбільшою кількістю штучних заповідних об'єктів представлена Чернівецька область (3 %), найменшою – Закарпатська (1 %). Крім того, встановлено категоріальну представленість та висловлено пропозиції щодо розширення площ штучних заповідних парків на території Українських Карпат.*

***Ключові слова:** штучно створені заповідні об'єкти, природно-заповідний фонд, Українські Карпати, регіональна репрезентативність.*

Актуальність теми полягає в тому, що на основі аналізу регіональної репрезентативності штучних заповідних парків у адміністративних одиницях України можна зробити висновки про те, чи на території Українських Карпат достатньо їхньої площа для охорони біорізноманіття, у тому числі інтродуцентів, а також чи є потреба у розширенні мережі штучних заповідних парків у цьому регіоні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Після ухвалення незалежності України значно виріс науковий інтерес до природно-заповідної

справи. Зокрема, Законом України «Про природно-заповідний фонд» (1992 р.) та програмою «Заповідники» (1994 р.) передбачено покращити умови збереження природно-заповідних об'єктів, у тому числі штучно створених. Крім того, Україна ратифікувала низку природоохоронних документів, які вона зобов'язана виконувати [3; 6; 7; 9]. Що ж до Українських Карпат, то вони відіграють особливу роль в охороні біорізноманіття та ландшафтів, адже мають багате видове різноманіття флори та фауни, межують із кількома країнами, тому мають важливе соціальне, економічне, ресурсне, кліматоутворююче значення. Крім того, співпраця з європейськими країнами щодо охорони природи сприяє збереженню унікальних і типових природних ландшафтів [10]. Однак через надмірне антропогенне навантаження на природу Українських Карпат виникає необхідність посилення природоохоронного законодавства у цьому регіоні. Саме тому у Львівській області відповідно до Карпатської конвенції було створено Координаційну раду. Такі самі органи необхідно створити в Івано-Франківській, Закарпатській та Чернівецькій областях [5]. Всеєвропейською стратегією збереження ландшафтного та біологічного різноманіття було започатковано формування Всеєвропейської екологічної мережі як фізичної мережі ключових територій. З цією метою у Львівській та Чернівецькій областях було створено Турківський і Буковинський транскордонні коридори, які поєднують природно-заповідні об'єкти України, Польщі, Румунії, завдяки чому забезпечується поєднання національної екомережі з такими самими сусідніх країн [1]. Однак усі ці заходи спрямовані на охорону рослинного та тваринного світу, а також ландшафтів на природних територіях, хоча штучно створені заповідні парки також відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття. Вони є місцем росту інтродуцентів, часто – раритетних, містять інформацію про традиції садово-паркового мистецтва у цьому регіоні у минулих століттях; враховуючи близьке розміщення до кордону, іноді виступають місцями етнічних традицій місцевих мешканців тощо.

Мета дослідження – проаналізувати регіональну репрезентативність штучних заповідних об'єктів Українських Карпат у розрізі адміністративних областей.

Матеріали й методи досліджень. Матеріалом для написання статті для нас був список штучних заповідних об'єктів, розміщених на території Українських Карпат. Це дало нам можливість проаналізувати відношення площі заповідних об'єктів до площі адміністративних одиниць. Для встановлення репрезентативності досліджуваних об'єктів ми використали методи репрезентативності картосхем мережі штучних заповідних об'єктів, їх інвентаризації; науково-історичний метод застосовували для встановлення періоду створення штучно створених заповідних об'єктів [9].

Результати досліджень та їх обговорення. Територія Українських Карпат охоплює чотири адміністративні одиниці: Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області. Порівняно з іншими областями, вони належать до тих, де відсоток заповідних об'єктів є найбільшим. Однак кількість штучно створених заповідних парків у цих областях є значно меншою.

Найперші штучні заповідні парки на території Українських Карпат та й України загалом було створено у 1960-х рр. Це були переважно парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (ПП СПМ). Тобто, поряд з питанням охорони біорізноманіття постало питання охорони й збереження інтродукованих рослин, які, здебільшого були висаджені біля маєтків заможних людей. Згодом охоронний режим надали ботанічним садам (БС) і дендрологічним паркам (ДП), однак масове створення штучних заповідних об'єктів припадає на 1983–1984 роки. Тоді охоронний режим було надано багатьом природним і штучним об'єктам. Після нетривалого затишшя у питанні охорони штучних парків почалось нове піднесення. Адже з ухваленням незалежності природно-заповідна справа України почала поступово відроджуватись. Тож, починаючи з 1990 р. на території Українських Карпат процес створення заповідних об'єктів набув нового розвитку і триває по сьогодні [8].

Як уже зазначено, поряд із природними об'єктами та територіями природно-заповідного фонду (ПЗФ), штучно створені заповідні об'єкти також відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття. Однак досліджень у цій галузі на сьогодні ще дуже мало. Це може бути пов'язано зокрема з тим, що порівняно з природними об'єктами, яких станом на 1 січня 2015 р. налічувалось близько 8 тисяч площею 3,9 млн га, що становить приблизно 6 % від загальної площі нашої держави, площа штучних заповідних об'єктів становить менше ніж 1 % [2; 4]. Крім охорони біорізноманіття, деякі штучні заповідні парки є цінними рекреаційними об'єктами. Саме тому вважаємо за необхідне провести аналіз регіональної репрезентативності штучних заповідних об'єктів Українських Карпат.

Для аналізу репрезентативності мережі штучних заповідних парків є три основні аспекти: за наявністю ботанічних, зоологічних, ландшафтних об'єктів (видів, ценозів, біотопів); за повнотою представленості та розмірності заповідних об'єктів в одиницях еколого-біологічного, фізико-географічного або ландшафтного районування; за просторово-динамічними критеріями [2]. Метою наших досліджень є фізико-географічна репрезентативність, а точніше, представленість штучних заповідних територій Українських Карпат, які належать до чотирьох областей, порівняно з іншими адміністративними одиницями нашої держави.

На основі «Додатка до атласу об'єктів природно-заповідного фонду України» [8] ми встановили, що всі категорії штучних заповідних парків наявні в Тернопільській (13 ПП СПМ, дев'ять ДП, три БС та один зоопарк) та Харківській (п'ять ПП СПМ, два ДП, один БС та один зоопарк) областях, найменше, по одній категорії, – у Вінницькій (36 ПП СПМ), Луганській (дев'ять ПП СПМ) областях. В областях, в яких розташовані Українські Карпати, штучні заповідні парки представлені таким чином: Закарпатська область – одна ПП СПМ: парк санаторію «Карпати» та один БС Ужгородського національного університету, обидва об'єкти розміщені в Українських Карпатах; Івано-Франківська область – вісім ПП СПМ, п'ять ДП та один зоопарк, і всі вони

розміщені на території Українських Карпат; на території Львівської області розміщені 61 ПП СПМ, три БС та один зоопарк. З цих об'єктів в Українських Карпатах наявні лише 18 ПП СПМ (Підгірцівський, Меженецький, Самбірський, Тишковицький та інші); і на території Чернівецької області наявні 39 ПП СПМ, чотири ДП та один БС. З них на території Українських Карпат розміщені 32 ПП СПМ (Вижницький, Чернівецький парк культури та відпочинку ім. Шевченка, Глибоцький, Сторожинецький та інші), два ДП (Сторожинецький та Чернівецький) та один БС. Що ж до площі, на якій розміщені штучні заповідні парки, то найбільше їх у Чернігівській області (7,1 % від загальної площі області), найменше – 0,6 % у Волинській області (табл.).

Репрезентативність штучних заповідних об'єктів на території адміністративних одиниць України

№ з/п	Назва областей	Назва та кількість категорій, од.				Загальна площа категорій, га	Відсоток від загальної площі області, %
		ППСПМ	ДП	БС	ЗП		
1	Вінницька	36	-	-	-	763,7	2,9
2	Волинська	11	-	1	-	117,5	0,6
3	Дніпропетровська	8	-	3	-	597,5	1,9
4	Донецька	1	-	1	-	263,7	1,0
5	Житомирська	25	3	1	-	456,34	1,5
6	Закарпатська	1	-	1	-	136,5	1,07
7	Запорізька	22	-	-	1	471,3	1,7
8	Івано-Франківська	8	5	-	1	214,1	1,54
9	Київська	12	1			912,72	3,2
10	Кіровоградська	7	1	-	-	273,37	1,1
11	Луганська	9	-	-	-	253,9	0,9
12	Львівська	61	-	3	1	992,82	4,5
13	Миколаївська	19	-	-	1	231,8	0,9
14	Одеська	22	-	1	1	1701,06	5,1
15	Полтавська	17	1	-	-	643,06	2,23
16	Рівненська	13	1	-	1	201,1	1,0
17	Сумська	21	1	1	-	657,26	2,8
18	Тернопільська	13	9	3	1	492,2	3,6
19	Харківська	5	2	1	1	318,9	1,0
20	Херсонська	12	1	-	-	376,0	1,3
21	Хмельницька	37	-	1	1	836,65	4,06
22	Черкаська	38	1	-	1	1487,08	7,1
23	Чернігівська	23	1	-	1	628,8	2,0
24	Чернівецька	39	4	1	-	300,75	3,7
<i>Всього</i>		<i>460</i>	<i>31</i>			<i>13328,11</i>	<i>1</i>
Українські Карпати		59	7	2	1	936,84	7,03

Примітка: знак «-» означає, що об'єкта немає.

Як видно з даних табл., на території Українських Карпат наявні всі категорії штучних заповідних парків. Найбільше представлені ПП СПП. За кількістю штучних заповідних об'єктів найрепрезентативнішою є Чернівецька область. Площа штучно створених заповідних парків в Українських Карпатах Закарпатської області становить 136,5 га (1 % від загальної площі області), Івано-Франківської області – 214,1 га (1,5 %), Львівської області – 343,49 га (1,6 %) та Чернівецької області – 247,75 га (3 %). Тобто, найбільша площа штучних заповідних парків Українських Карпат у Чернівецькій області. Що ж стосується площі штучних заповідних об'єктів, то щодо чотирьох адміністративних областей, у яких розміщені Українські Карпати, вона становить 1,6 %.

Висновки і перспективи. Територія Українських Карпат представлена всіма категоріями штучних заповідних парків, однак у всіх чотирьох областях переважають ПП СПМ. Порівняно з іншими адміністративними одиницями, ця територія є найбільш заповіданою. Площа штучно створених парків у досліджуваному регіоні становить 7,03 % щодо площі всіх штучно створених заповідних об'єктів на території України. Однак не всі категорії штучних заповідних об'єктів представлені у кожній області Українських Карпат. Саме тому вважаємо, що було б доцільно створити зоопарк на території Закарпатської області, а на території Львівської області варто передбачити створення ДП.

Список використаних джерел

1. Ващишин, М. Я. Склад та функції сполучних територій національної екомережі / М. Я. Ващишин // Юридичний науковий електронний журнал Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2014. – № 6. – С. 71–74.
2. Дідух, Я. П. Оцінка репрезентативності мережі природно-заповідних об'єктів України (ботанічний аспект) / Я. П. Дідух, Л. П. Вакаренко, Д. С. Винокуров // Український географічний журнал. – К., 2016. – № 2. – С. 13–18.
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 року № 2456-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/page3>.

4. Іваненко, Є. І. Аналіз розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми / Є. І. Іваненко // Український географічний журнал. – К., 2013. – № 3. – С. 64–69.
5. Киндюк, Б. В. Карпатська конвенція: історія створення та шляхи імплементації / Б. В. Киндюк // Право і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 3–8.
6. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. – К. : Вид-во Мінекоресурсів України та Національного ун-ту «Києво-Могилянська академія», 2000. – 80 с.
7. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. – К. : Вид-во Мінекобезпеки України, 1998. – 76 с.
8. Леоненко, В. Б. Додаток до атласу об'єктів природно-заповідного фонду України / В. Б. Леоненко, М. П. Стеценко, Ю. М. Возний. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 119 с.
9. Степаненко, Н. П. Заповідні дендросозоекзоти Лісостепу України / Н. П. Степаненко, С. Ю. Попович. – К. : ЦП «Компринт», 2015. – 131 с.
10. Фурдичко, О. І. Національний природний парк «Черемоський» як ключова територія біосферного резервату / О. І. Фурдичко, В. Д. Солодкий, С. В. Робулець // Агроекологічний журнал. – К., 2010. – № 1. – С. 5–8.

References

1. Vaschyshyn, M. J. (2014). Sklad ta funktsii spoluchnykh terytorii natsionalnoi ekomerezhi [Structure and function of connecting the national ecological network areas]. Legal Science electronic journal Lviv National University. Franko, 6, 71–74.
2. Didukh, Y. P., Vakarenko, L. P., Vinokurov, D. S. (2016). Otsinka reprezentatyvnosti merezhi pryrodno-zapovidnykh ob'iektiv Ukrainy (botanichnyi aspekt) [Evaluation of the representativeness of the network of protected sites Ukraine (botanical aspect)]. Ukrainian Geographical Journal, 2, 13–18.
3. The Law of Ukraine “On Nature Reserve Fund of Ukraine” dated 16 June 1992, № 2456-XII. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/page3>.
4. Ivanenko, E. I. (2013). Analiz rozmishchennia pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy: pidkhid, stan, problemy [Analysis of the distribution of natural reserve fund of Ukraine: the approach state, problems]. Ukrainian Geographical Journal, 3, 64–69.
5. Kyndyuk, B. V. (2013). Karpatska konventsiiia: istoriia stvorennia ta shliakhy implementatsii [Carpathian Convention: History and ways of implementing]. Law and Society, 2, 3–8.
6. Konventsiiia pro mizhnarodnu torhivliu vydamy dykoi fauny i flory, shcho perebuvauiut pid zahrozoiu znyknennia [Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora threatened with extinction] (2000). Printed Ukraine Ministry of Ecology and National University of “Kyiv-Mohyla Academy”. Kyiv, 80.

7. Konventsiia pro okhoronu dykoi flory i fauny ta pryrodnykh seredovyshch isnuvannia v Yevropi [Convention on the protection of wild flora and fauna and natural habitats in Europe] (1998). Printed Ministry for Ukraine, Kyiv, 76.

8. Leonenko, V. B., Stecenko, M. P., Voznyy, J. M. (2003). Dodatok do atlasu ob'ektiv pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy [Annex to the atlas of natural reserve fund Ukraine]. Publishing and printing center "Kyiv University". Kyiv, 119.

9. Stepanenko, N. P., Popovic, S. J. (2015). Zapovidni dendrosozokzoty Lisostepu Ukrainy [Protected dendrosozokzoty steppes of Ukraine]. СВ "КОМПРИНТ", 131.

10. Furdychko, A. I., Solodkyj, V. D., Robulets, S. V. (2010). Natsionalnyi pryrodnyi park "Cheremoskyi" yak kliuchova terytorii biosferneho rezervatu [National Park "Cheremoskyi" as a key area biosphere reserve]. Agroecology magazine, 1, 5–8.

РЕГИОНАЛЬНАЯ РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТЬ ИСКУССТВЕННЫХ ЗАКАЗНЫХ ОБЪЕКТОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ОБЛАСТЕЙ УКРАИНСКИХ КАРПАТ

Н. В. Михайлович

Аннотация. Искусственно созданные заказные объекты играют важную роль в сохранении биоразнообразия, в том числе раритетного. Они являются местами произрастания вековых, а также интродуцированных деревьев и сохраняют традиции садово-паркового искусства прошлых столетий. Кроме того, данные территории имеют большое значение в социальной, экономической, культурной и рекреационной среде жизни общества. Однако их изучению сегодня уделяется незначительное внимание, поскольку, по сравнению с природными заказными территориями, они занимают меньше 1 % заказных площадей. Поэтому в статье приведен анализ региональной репрезентативности искусственно созданных заказных объектов на территории Украинских Карпат в соотношении к другим административным единицам нашей страны. Самая большая площадь искусственных заказных объектов есть в Черкасской области (7,1 % в соотношении к площади области), наименьшая – у Волынской (0,6 %). Среди административных областей, в которых находятся Украинские Карпаты, наибольшее количество искусственных заказных объектов представлено в Черновицкой области (3 %), наименьшее – в Закарпатской (1 %). Кроме того, установлено категориальную репрезентативность и внесено предложения, которые касаются расширения площадей искусственных заказных парков на территории Украинских Карпат.

Ключевые слова: искусственно созданные заказные объекты, природно-заказной фонд, Украинские Карпаты, региональная репрезентативность.

REGIONAL REPRESENTATION OF ARTIFICIAL PROTECTED AREAS ADMINISTRATIVE REGIONS UKRAINIAN CARPATHIANS

N. Myhailovych

***Abstract.** Artificially created protected areas play an important role in biodiversity conservation, including rarity. They are centers of growth age and of exotic trees and preserve the tradition of landscape art of past centuries. In addition, these areas have significant value in the social, economic, cultural and recreational areas of society. However, their study is given little attention today, as compared to natural protected areas, they occupy less than 1% of protected areas. Therefore, the article the analysis of regional representativeness artificial protected areas in the Ukrainian Carpathians against other administrative units of our country. The Cherkassy region has the largest area of piece reserves available (7.1 % relative to the area), the lowest – in the Volyn (0.6 %). Among the administrative regions, which are Ukrainian Carpathians, the highest number of artificial reserves represented Chernivtsi region (3 %), the lowest – Zakarpattia (1 %). Also found categorial representation and made suggestions for expanding protected areas of artificial parks in the Ukrainian Carpathians.*

***Keywords:** artificial protected areas, natural areas, Ukrainian Carpathians, regional representation.*